

DİSK 54 YAŞINDA

13 Şubat 2021

Yıldırım Koç

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinde önemli bir yeri olan Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) 54 yıl önce, 13 Şubat 1967 günü kuruldu.

DİSK'in kuruluş sürecinde TİP'in etkisinin bir göstergesi, seçilen tarihtir. DİSK, TİP'in kuruluş günü olan 13 Şubat'ta kuruldu. DİSK'i kuran 5 sendikadan 4'ünün genel başkanları olan Kemal Türkler, İbrahim Güzelce, Rıza Kuas ve Kemal Nebioğlu da TİP üyesiydi.

DİSK'in tarihini (1) 1967-1975, (2) 1975-1980, (3) 1980-1991 ve (4) 1991 ve sonrası olarak ele almak gerekir. Her bir dönemin DİSK'i diğerlerinden çok farklıdır.

1967-1975 DÖNEMİNDE DİSK

DİSK, işçi sınıfının o yıllarda önem kazanmış olan bir ihtiyacını karşılamak üzere kuruldu.

Kamu kesimi işyerlerinde 1964 yılı başlarından itibaren bağitlanan toplu iş sözleşmeleriyle işçi ücretlerinde önemli artışlar sağlandı. Kamu sektörü işçilerinin ücretlerindeki artışlar, özel sektör işçilerini de hareketlendirdi. Özel sektör işyerlerindeki işçiler arasında sendikalaşma veya sendika tercihini değiştirme eğilimlerini güçlendi.

Türk-İş'e bağlı ve kamu sektöründe örgütlü sendikalar, 1965 milletvekili genel seçimleri öncesinde kamu kuruluşlarının yöneticileriyle diyalog içinde kolayca zam alabilişlerdi. Ancak bu sendikal çalışma biçimi, karşılarında örgütlü ve hak talep eden işçiyi görmeye alışık olmayan özel sektör işverenlerinin tavrına uymuyordu. "İşçiye ekmek verdiğini" düşünen ve ileri süren işverenler, hesap soran ve hakkını talep eden örgütlü işçiye karşı düşmanca bir tavır içindeydi. Türk-İş sendikalarının büyük çoğunluğunda yönetimde olan AP ve CHP yandaşı sendikacılar, ortaya çıkan yeni koşullara ayak

uyduramadılar; özel sektörde işçi haklarını korumak ve geliştirmek için mücadelecı bir tavrı benimseyemediler.

Bu boşluğu Türkiye İşçi Partisi doldurdu.

17 Kasım 1963 günü mahalli idare seçimleri vardı. TİP, seçim propagandaları sürecinde radyoyu çok etkili bir biçimde kullandı. Radyo konuşmaları çok etkiliydi. Radyoda TİP adına konuşanların dinleyicilere hitabı bile etkileyiciydi. Bazı örnekleri aktarayım:

“İşçi, köylü, küçük esnaf, aylıklı, ücretli yurttaş, emekli, dul, dar gelirli kardeş, halktan, emekten yana olan yurttaş, Atatürk’çü, toplumcu aydın!” (Mehmet Ali Aybar)

“İşçi, köylü, esnaf, emekçi ve gerçekçi aydın kardeşlerim!” (Niyazi Ağırnaslı)

“İşçi kardeşlerim, köylü kardeşlerim, esnaf kardeşlerim, dar gelirli memur kardeşlerim, kalemini, alın terini ekmeğine katık edenler uğrunda kullanan emeğin yanında, emekten yana aydın kardeşlerim!” (Tahir Öztürk, namı diğer sendikacı “Fukara Tahir”)

“İşçi, köylü, esnaf, dar gelirli memur yurttaş, gerçekçi aydın kardeşlerim, çileli dertli bacılarım!” (Şekibe Çelenk)

“Tenceresinde et mi kaynar, dert mi, belli olmayan ev kadını; aybaşında bakkal kasap borcunu nasıl ödiyeceğini bilemeyen işçi, memur, dar gelirli yoksul yurttaş; herkesin, fahiş fiatlarla mal satarak açıktan büyük kazançlar vuruyor sandığı, ama aslında durumu işçi ve memurdan pek de hallice olmayan küçük esnaf; çalışan, fakat yoksulluk içinde yaşayan yurttaş!” (sendikacı İbrahim Çetkin)

“İşçi kardeşlerim, ırgat, köylü, dar gelirli yurttaşlarım. Atatürk ülküsünü yaşatmak için and içen ülkücü toplumcu aydınlar!” (Kemal Sülker, daha sonra DİSK Genel Sekreteri)

“Topraksız köylüler, toprağı yetmiyen köylüler, kiracılar, ortakçılar, marabalar, tarım işçileri, azaplar, ırgatlar, ormanlarda ve sarp dağlarda yaşayan yoksul köylü kardeşlerim!” (Tarık Ziya Ekinci) (TİP, **Türkiye İşçi Partisi Radyo Konuşmaları, Yurt Sorunları ve Çözüm Yolu**, TİP Yay., Ankara, 1964)

TİP, zenginlere değil, başta işçiler olmak üzere, tüm emekçi sınıf ve tabakalara sesleniyordu.

TİP’in 10 Ekim 1965 milletvekili genel seçimi öncesindeki radyo konuşmaları da aynı nitelikteydi. Konuşmaların ilk bölümlerinden bazılarını aşağıda sunuyorum:

“İşçiler, ırgatlar, azaplar, fakir köylüler; zanaatkarlar, memurlar, subaylar, emekliler, esnaflar, toplumcular, ezilen hor görülen eli nasırlılar, çilekeş yurttaşlar!” (Mehmet Ali Aybar)

“Kardeşler, işçi kardeş, ırgat kardeş, köylü kardeş, zanaatkarlıkla geçinenler, küçük esnaf kardeşlerim, subay kardeşlerim, memurlar, emekliler, dar gelirli, dullar, yetimler, yarınımızın umudu Atatürkçü gençler, toplumcu aydınlar, kardeşlerim!” (Mehmet Ali Aybar, ikinci konuşması)

“İşçiler, köylüler, subaylar, memurlar ve bilcümle emekçi Türk halkı, göznurundan, alınterinden başka bir güvençleri, bir dayanakları olmayanlar, sözüm sizedir!” (Yaşar Kemal)

“İşçiler, köylüler, sendikacılar, ırgatlar, memurlar, küçük esnaflar, yazarlar, öğretmenler, emekliler” (Rıza Kuas, Lastik-İş Genel Başkanı, 1967 yılında DİSK kurucusu)

“Radyolarının başında Türkiye İşçi Partisi’nin gür, umutlu sesini dinleyen çilekeş, sabırlı halkım, kardeşlerim!” (Behice Boran)

“Emekçi ve aydın arkadaşlar!” (Sadun Aren)

“İşçiler, ırgatlar, köylüler, zanaatkarlar, esnaflar, dargelirliler, Atatürkçü gençlik, ilerici aydınlar, yurttaşlarım” (Kemal Nebioğlu, Gıda-İş Genel Başkanı, 1967 yılında DİSK Kurucusu) (**Yaşasın Emekçiler Yaşasın Türkiye**, Sosyal Adalet Yay., Ankara, 1965)

Bu gelişmeler sonrasında Türk-İş’in 1966 yılında yapılan genel kurulunda, AP’li ve CHP’li sendikacılar, TİP’li sendikacıları tüm konfederasyon organlarından dışladılar. TİP’in 1966 yılında yapılan Malatya Kongresi’nde de, daha önce bazı sendikalarda oluşan karar doğrultusunda, ayrı bir konfederasyon kurulması eğilimi güçlendi.

Böylece, çeşitli işkollarında sendikasız veya o tarihe kadar buldukları sendikalardan şikayetçi olan işçiler, bir umut olarak beliren “DİKS”e yöneldiler. İşçilerin çoğı için DİSK’in hangi sendikasına üye olunduğı değil, “DİKS”e üye olunması söz konusuydu. DİSK, 1967-1975 döneminde yetersiz olanaklarına rağmen, özel sektör işçileri için bir umuttu.

DİSK yönetimi genel olarak “solcu” olmasına karşın, 1967-1971 döneminde TİP’in ve diğer sosyalist eğilimlerin DİSK’te etkili olmasını sistemli bir biçimde engelledi. 1973-1975 döneminde ise Bülent Ecevit’in önderliğindeki CHP’yi destekledi. Bu yıllarda DİSK’in düzenlediğı eylemler son derece

sınırlıdır (1968-1970 fabrika işgalleri ve 15-16 Haziran 1970 eylemi DİSK tarafından düzenlenmemiştir).

1975-1980 DÖNEMİNDE SİYASİ SENDİKACILIK

1975-1980 dönemi Türkiye sendikacılık tarihinde “siyasi sendikacılık” yıllarıdır. Siyasi sendikacılıkta örgütte etkili olan siyasi hareket sendikaya militan kadrolar temin eder; ancak bunun karşılığında sendikanın politikasını kendi siyasi politikasına bağımlı kılar ve örgütte ayrı düşünenler tasfiye edilir. DİSK’te bu süreç yaşandı.

DİSK’in 1975 yılı Mayıs ayında gerçekleştirilen 5. Genel Kurulu’nda DİSK yönetimine TKP yandaşları geldi (Bu tarihte DİSK’e bağlı Maden-İş Sendikası’nda toplu sözleşme uzmanı olarak çalışıyordum ve DİSK Genel Kurulu’nda, DİSK uluslararası ilişkiler müdürü Sina Pamukçu’nun talebi üzerine, yabancı konuklardan sorumlu olarak görev yapıyordum).

DİSK Genel Sekreterliği görevine getirilen İbrahim Güzelce’nin yardımcısı Aydın Meriç, bu tarihte Türkiye Komünist Partisi’nin Türkiye’deki en üst düzeyindeki kişiydi.

TKP, 1975 Mayıs – 1977 Eylül (ve belki Aralık) döneminde DİSK’in bugün anımsanan büyük miting ve diğer eylemlerini gerçekleştirdi. Devlet Güvenlik Mahkemeleri’ne karşı genel grev bu dönemde yapıldı. 1 Mayıs’ın yüzbinlerce kişinin katılımıyla 1976 yılında Taksim’de kutlanmasını DİSK’teki TKP militanları gerçekleştirdi. 1 Mayıs 1977 de aynı şekilde gerçekleşti. Bu süreçte büyük bir özveriyle ve beceriyle çalışma yürüten ve TKP’nin sendikalar biriminin başında olan arkadaşım Sıtkı Coşkun’u ve diğer bazı arkadaşlarımı saygıyla anıyorum.

Ancak bu süreç, DİSK ve bağlı sendikalarda tasfiyecilikle birlikte gelişti. TKP’li olmayanlar veya TKP’ye biat etmeyenler, sendikalardan tasfiye edildi. 1975 yılında yeniden kurulan TİP’in kurucularından Özcan Kesgeç’in başını çektiği Sosyal-İş, DİSK üyeliğinden çıkarıldı. Türkiye sendikacılık tarihinde önemli bir yeri olan Kimya-İş Sendikası (Petrokimya-İş’le birleştikten sonra Petrolkimya-İş Sendikası), genel başkanları Dinçer Doğu ve bazı arkadaşları TİP üyesi olduklarından, siyasi niteliği tartışmalı ve ancak TKP’ye biat etmiş gözükken Mehmet Kılınç’ın başkanlığındaki Petkim-İş Sendikası ile birleştirilerek fiilen tasfiye edildi. Mehmet Ali Aybar’ın başkanlığındaki Sosyalist Parti yöneticilerinden Cenan Bıçakçı’nın genel başkanlığındaki ASİS Sendikası’na büyük sıkıntı yaşatıldı ve karşısına TKP yandaşları tarafından kurulan bir sendika çıkarıldı. DİSK’e bağlı Keramik-İş Sendikası varken, örgütün genel başkanı Mustafa Aktulgalı TKP’li olmadığı için TKP’lilerce Beton-İş Sendikası kuruldu. Devrimci Yol yandaşlarının etkili olduğu Yeraltı Maden-İş Sendikası’nın DİSK üyeliği başvurusu kabul edilmedi.

TKP yandaşlarının bu tasfiyeci tavrı, 1975 yılında Türk-İş üyeliğinden ayrılan Genel-İş’in (Genel Başkan Abdullah Baştürk) 1976 yılında ve Türk-İş’ten ayrılan Oleyis’in (Genel Başkan Mukbil Zırtıoğlu) 1977 yılında DİSK’e katılmasıyla sona erdirildi.

DİSK’in 1977 yılı Aralık ayında gerçekleştirilen 6. Genel Kurulu’nda TKP yandaşları DİSK yönetiminden uzaklaştırıldı; Abdullah Baştürk’ün önderliğinde ve bazı sosyalist örgütlerin etkili olduğu bir yönetim oluştu. Bu kez, TKP yandaşlarının yönetiminde olduğu sendikalar, sudan gerekçelerle, 1 yıl süreyle geçici olarak DİSK üyeliğinden çıkarıldı. Maden-İş, Bank-Sen ve Baysen bu kaderi paylaştı. Bu arada, Dev-Yol’un etkisindeki Yeraltı Maden-İş de aynı sıkıntıyı yaşadı; 4 ay süreyle geçici olarak ihraç edildi.

1980 yılı Haziran ayında yapılan 7. Genel Kurul’da çeşitli siyasal eğilimlerin biraraya geldiği bir koalisyon oluşturulduysa da, Türkiye’de sosyalist siyasal yapılanmalar arasında silahlı çatışmalara varan kavgalar, DİSK’teki bu uzlaşmanın etkisiz kalmasına yol açtı.

DİSK’in 1975-1980 dönemindeki başarılarında ve zaafalarında, Türkiye sosyalist hareketinin ve dünyada sosyalizmin gücü ve etkinliğinin büyük rolü vardı.

12 EYLÜL DARBESİ VE DİSK

12 Darbesi daha önceden “geliyorum” dedi.

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit 6 Eylül 1980 günü İstanbul'da Petrol-İş Sendikası'nın genel kurulunda konuştu. Ecevit, Türkiye'de demokrasiye ilişkin bazı değerlendirmelerin ardından şu uyarılarda bulundu:

"Sonunda korkarım ki biri çıkar, düdüğü çalar, 'oyun bitti, herkes evine' der ve bir anlamsız oyuna dönüşen demokrasi de böylece sona erer... Tribünlerden sahaya ininiz! İşçi hareketinin ortak politikasını ve stratejisini Anayasa ve yasalar çerçevesinde saptayınız! Yalnız işçileri değil, tüm çalışanları, köylüsü ile, memuru ile, emeklisiyle tüm çalışanları ve çalışarak hayatını kazanmış olanları düşünerek, gözeterek, elbette ülkenin içinde bulunduğu bunalımı da gözeterek bu stratejiyi saptayınız! Birlikte izleyiniz! O zaman siz de kurtulursunuz, toplum da kurtulur, demokrasi de kurtulur, devlet de kurtulur. Demokrasimiz o zaman gerçek demokrasi olur; işleyen ve halka mutluluk getiren bir demokrasi olur ve sahadaki kavga da o zaman biter. 'Yorgan gider kavga biter' değil; yorgan büyür, kavga öyle biter. Ekmek büyür, hakça bölüşülür, kavga öyle biter." (Arcayürek, Cüneyt, **Cüneyt Arcayürek Açıklıyor – 10, Demokrasi Dur 12 Eylül 1980 Nisan 1980 – Eylül 1980**, Bilgi Yay., Ank., 1986, s.365-369)

DİSK ve Maden-İş yönetimi 12 Eylül Darbesi'ni önceden öğrenmişti.

Maden-İş'in avukatlarından Rasim Öz'ün, kendisiyle 12 Eylül 2004 tarihinde yapılan görüşmede Barış Öz'e anlattığına göre, darbe haberi Maden-İş Genel Merkezi'ne bir astsubay kanalıyla 11 Eylül 1980 günü ulaştı. Böylece Maden-İş Yürütme Kurulu üyelerinin güvenliği sağlandı. (İ.Barış Öz, **Kalkınma Sürecinde Sektörel/Sendikal Dinamikler Örnek Olay: Türkiye Maden-İş Sendikası**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Kalkınma İktisadi ve İktisadi Büyüme Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İst., 2005, s.81)

DİSK yönetiminin darbeyi bir gün önceden bildiğinin saptanabilen iki yazılı belgesi var.

DİSK yöneticilerinden Demirhan Tuncay, **Cumhuriyet**'ten Mustafa Ekmekçi ile yaptığı görüşmede, darbeyi haber aldıklarını, CHP Genel Merkezi'ni arayarak Bülent Ecevit'le konuşmak istediğini, Ecevit'in orada bulunmaması üzerine Mustafa Üstündağ ile görüştüğünü ve kendisine darbe haberini verdiğini söyledi. (Mustafa Ekmekçi, "Bir Sendikacının Anlattıkları," **Cumhuriyet Gazetesi**, 29.10.1991)

DİSK Genel Sekreteri Fehmi Işıklar da Cumhuriyet'ten Lütfü Oflaz'a 3 Haziran 1992 günü şu bilgiyi veriyordu: "11 Eylül günü ihtilal olacağına ilişkin bir haber almıştık." (Lütfü Oflaz, "Ünlüler İşkenceyi Anlatıyor," **Cumhuriyet Gazetesi**, 3.6.1992)

Ben de darbe olacağını, 11 Eylül günü DİSK'te uzman olarak çalışan arkadaşlarımdan öğrendim ve Ankara'da, DİSK Ankara Bölge Temsilcisi Ali Kaya ve Demokrat Gazetesi'nde Ergin Atasü dahil, çeşitli kişilere bildirdim.

DİSK, gerek iç kavgaların örgütün eylem gücüne büyük darbe indirmiş olması, gerek işçilerin büyük bölümünün can güvenliğinin ve siyasal istikrarın sağlanacağı umuduyla darbeyi desteklemesi, gerek siyasal partilerin tepkisizliği ve gerek de 12 Mart 1971 darbesi sonrasında DİSK'e dokunulmamış olması nedeniyle, darbe girişimini kamuoyuna duyurmadı ve bir direniş örgütlemeye çalışmadı.

DİSK, önceden bildiği darbeye teslim oldu. Darbe bilgisini kamuoyuna açıklamadı. TKP'li sendikacılar yurtdışına çıktı. Sendikacıların büyük bölümü de, Sıkıyönetim Komutanlığı'nın çağrısına uydu ve Selimiye Kışlası'nın önündeki uzun teslim olma kuyruğuna katıldı.

SIKIYÖNETİM MAHKEMELERİNDE DİSK DAVASI

12 Eylül Darbesi'nin ana hedeflerinden biri DİSK ve bağlı sendikalardı.

DİSK ve bağlı sendikaların faaliyeti, Milli Güvenlik Konseyi tarafından 15 Eylül 1980 günü durduruldu. Çok sayıda sendikacı gözaltına alındı, işkenceden geçirildi ve hapsedildi.

DİSK davasına İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde 24 Aralık 1981 günü başlandı. Sıkıyönetim askeri savcılığının 25 Haziran 1981 tarihli iddianamesinde, DİSK'in 52 yöneticisi hakkında, Türk Ceza Kanunu'nun 146/1. maddesini ihlal ettikleri iddiasıyla, idam cezası istendi. İddianamede şöyle deniyordu: "Marksist-Leninist illegal bir ihtilal örgütünün üyeleri olarak işçi sınıfının iktidarına dayalı proletarya diktatörlüğünü kurmak, proletarya sosyalizmini gerçekleştirmek

amacıyla, işçi sınıfının siyasi örgütü durumuna gelmiş bulunan DİSK öncülüğünde diğer emekçi ve orta katmanlarla birlikte devlet nizamını, anayasal düzeni, devletin temel kuruluşlarını ihtilalci yöntemlerle yıkmaya teşebbüs ettikleri, yukarıda tafsilatlı olarak belirtilen ve açıklamaları yapılan delillerden anlaşılması olduğundan, fiil ve hareketlerine uyan Türk Ceza Kanunu'nun 146/1. maddesi gereğince ayrı ayrı tecziyeleri" gerekmektedir. Bu maddenin ihlalinin cezasının üst sınırı, o tarihlerde geçerli olan, idamdı.

İddianamede, DİSK'in 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 15/L maddesi ve 274 sayılı Sendikalar Kanununun 30/4. maddesi uyarınca kapatılması da talep edildi.

DİSK davasının ilginç özelliklerinden biri, ilk duruşmada "savaş hali" uygulamasına ve sanıkların her birinin yalnızca birer avukatla temsil edilmesine karar verilmesiydi. 1982 yılı Ocak ayında sanık avukatları duruşma yargıcını ve savcıcı reddetti.

İddianame 800 sayfayı aşıyordu. İddianamenin okunması 67 gün aldı. 1982 yılı Nisan ayında sanıkların sorgusu başladı. DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ün sorgusu 109 gün sürdü. Abdullah Baştürk, çok dürüst bir tavır izleyerek, yalnızca kendi genel başkanlık dönemini değil, DİSK'in geçmişinin tümünü savundu.

Daha sonraki aylarda 160 ayrı dava DİSK dosyası ile birleştirildi. Böylece davadaki sanıkların sayısı 1477'ye, hakkında idam cezası istenenlerin sayısı ise 78'e yükseldi.

Bu yıllarda Türk-İş'in, darbeler tarafından yargılanan ve sendikal hakları gaspedilen DİSK'e hiçbir yardımı olmadı.

DİSK davasında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesince 1986 yılında verilen 1986/251 sayılı kararda şöyle deniliyordu: "Bu açıklamalar ışığında DİSK'in (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) tüzel kişilik olarak, 5. Genel Kurul Çalışma Raporunun hazırlandığı 15 Mayıs 1975 tarihinden başlayarak, tüm sendikal faaliyetlerin askıya alındığı 12 Eylül 1980 tarihine kadar geçen süreçte, T.C.Y.'nin 141/1 maddesi anlamında yasa dışı örgüt konumuna dönüştüğü heyetçe kabul edilmiş ve (2) no.lu kitapta açıklanan gerekçelerle, 1402 sayılı Yasanın 15/L maddesi aracılığı ile 274 sayılı Yasanın 30/4 maddesi uyarınca KAPATILMASI karar altına alınmıştır." (**Gerekçeli Karar**, Kitap No. 3/C, s.1676)

DİSK 12 Eylül Askeri Darbesi sonrasındaki dönemde Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'na üyelik için başvurdu. Bu üyelik başvurusu Avrupa Sendikalar Konfederasyonu Yönetim Kurulu tarafından 1985 yılı Ocak ayında onaylandı ve Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'nun 1985 yılı Mayıs ayında yapılan genel kurulunda oybirliğiyle kabul edildi.

DİSK ve bağlı sendikaların yöneticilerinin tutuklu olduğu dönemde, Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC), Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) ve bağlantılı işkolu federasyonları ve Dünya Emek Konfederasyonu (WCL), tutuklu sendikacıların serbest bırakılması için kampanyalar açtılar ve tutuklulara maddi yardımda bulundular.

Bu dönemde DİSK ve bağlı sendikaların İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 no.lu Askeri Mahkemesi'nde sürmekte olan davasında önemli gelişmeler yaşandı.

DİSK davasındaki tutuklular 1984 yılı sonuna kadarki süreçte serbest bırakıldılar. DİSK davasına ilişkin karar ise, 24 Aralık 1986 günü, Türk-İş'in 14. Genel Kurulu'nun toplandığı gün açıklandı. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No.lu Askeri Mahkemesi, 261 sendika yöneticisine ve uzmana, Türk Ceza Kanununun 141. maddesini ihlal ettikleri gerekçesiyle, 5 yıl 6 ay 20 gün ile 15 yıl 8 ay arasında değişen hapis cezaları verdi. Verilen hapis cezalarının toplamı 2053 yıl 5 ay 20 gündü.

Kararda, DİSK ve DİSK'e bağlı sendikaların 28 tanesinin, 274 sayılı Sendikalar Kanununun ilgili hükümleri uyarınca kapatılması öngörülüyordu. Bu sendikalar şunlardı: Türkiye Maden-İş, Bank-Sen, Tekstil, Basın-İş, Türkiye Gıda-İş, Genel-İş, Lastik-İş, Sosyal-İş, Oleyis, Baysen, Nakliyat-İş, Dev Maden-Sen, Keramik-İş, Devrimci Sağlık-İş, HürCam-İş, Petkim-İş, Yeraltı Maden-İş, ASİS, Aster-İş, Tekges-İş, Türkiye Yeni Haber-İş, Limter-İş, TİS, Devrimci Toprak-İş, Sine-Sen, Deri-İş, Tümka-İş, Fındık-İş.

DİSK'İN YENİDEN FAALİYETE GEÇİŞİ

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No.lu Askeri Mahkemesi 24 Aralık 1986 günlü kararına Askeri Yargıtay'da itiraz edildi.

Bu arada, Türk Ceza Kanununun 141. ve 142. maddeleri 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ile 12 Nisan 1991 tarihinde kaldırıldı. Askeri Yargıtay DİSK hakkında 16 Temmuz 1991 tarihinde verdiği kararda şunları belirtti:

“Sanıklar yönünden: (1) Hükümden sonra yürürlüğe giren 12/4/1991 gün ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 23 üncü maddesinin (c) bendi gereğince, T.C.K.’nun 141 nci maddesi ve bu maddeye göre suç teşkil eden eylemlerin suç olmaktan çıkartılmış bulunması karşısında, mahkemece T.C.K.’nun 141/1-6 ve T.C.K.’nun 141/5-6 ncı maddeleri uyarınca cezalandırılmalarına karar verilmiş bulunan sanıklar hakkındaki mahkûmiyet hükümlerinin bozulmasına ve T.C.K.’nun 2 ve 353 sayılı Yasanın 162 ve 220/A maddeleri gereğince de bu sanıkların re’sen beraatlerine karar vermek gerekmiştir. (...)

“1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 15/1 maddesi aracılığı ile mülga 274 sayılı Sendikalar Kanununun 30/4 üncü maddesine tevfiken haklarında kapatma kararı verilen DİSK ve buna bağlı (...) sendikalarının kapatılmalarına ilişkin kararların, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu muvacehesinde hukuki dayanağı kalmadığından, söz konusu kapatılma kararlarının re’sen kaldırılmalarına, oybirliği ile (...) 16 Temmuz 1991 tarihinde karar verildi.”(Askeri Yargıtay’ın esas no. 1991/122 – karar no. 1991/437 sayılı kararı)

Bu karar üzerine, DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk, HEP’ten ve milletvekilliğinden istifa ederek, görevine döndü. DİSK Yönetim Kurulu ve Başkanlar Kurulu ilk toplantısını 20 Temmuz 1991 günü gerçekleştirdi (**Cumhuriyet**, 21.7.1991). DİSK ve bağlı sendikalar, Bakırköy İş Mahkemesi’nin 4 Eylül 1991 tarihinde verdiği tespit kararına göre resmen yeniden faaliyete geçti ve DİSK yöneticileri 9 Eylül 1991 tarihinde DİSK Genel Merkezi’nde resmen ilk toplantısını yaptı (**Cumhuriyet**, 7.9.1991 ve 10.9.1991).

Ancak 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun geçici 9. maddesi, 8.4.1991 tarihinden önce yönetimleri kayyuma devredilmiş konfederasyon ve konfederasyona bağlı işçi sendikalarının taşınır ve taşınmaz mallarını, bu mallardan elde edilen gelirleri, tüm nakit mevcutlarını 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu’nun 46ncı maddesine göre tasarruf edilmek üzere İş ve İşçi Bulma Kurumu’na, dernek ve vakıflara ait taşınır ve taşınmaz malların ise, Hazine’ye devrini öngörmüştü. Bu nedenle faaliyete geçen sendikalar, malvarlıklarına ve nakitlerine kavuşamadılar.

Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) 10 Mayıs 1991 tarihinde Anayasa Mahkemesi’ne yaptığı başvuruda, bu hükmün iptalini istedi. Anayasa Mahkemesi, 31 Mart 1992 günü, Esas No.1991/18 – Karar No.1992/2 sayılı kararıyla, Terörle Mücadele Kanununun geçici 9. maddesini oybirliğiyle iptal etti. Ancak burada bir sorun ortaya çıktı. Anayasa Mahkemesi kararları **Resmî Gazete’**de yayımlandıkları tarihten itibaren geçerlilik kazandığından ve geçmişe yönelik işleme açık olmadığından, DİSK ve bağlı sendikalar malvarlıklarına ve nakit varlıklarına yine kavuşamadılar.

Bunun üzerine, 26 Kasım 1992 tarihinde Terörle Mücadele Kanunu’nun Geçici 9uncu Maddesine Göre Yapılan Tasarruflar Hakkında 3852 sayılı Kanun kabul edildi ve 12 Aralık 1992 günlü **Resmî Gazete’**de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Yasanın 1. maddesi şu şekildeydi:

“Madde 1 - 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten sonra, Kanunun Geçici 9 uncu maddesi uyarınca ilgili kuruma devir ve intikalleri yapılmış olan taşınır ve taşınmaz mallar ile bu mallardan elde edilen gelirlerin ve nakit mevcutların tamamı, bu devir ve intikallerin yapılmasından önceki malik ve hak sahibi olan işçi konfederasyonuna ve bağlı sendikalara, ilgili kurumca devir ve iade edilir.

“3713 sayılı Kanunun Geçici 9 uncu maddesi çerçevesinde ilgili kuruma devir ve intikalleri yapılmamış olup 2316 sayılı Kanuna göre mahkemece görevlendirilen kayyımın idaresinde bulunan taşınır ve taşınmaz mallar ile bu mallardan elde edilen gelirlerin ve nakit mevcutların tamamı, söz konusu kayyımlar tarafından önceki malik ve hak sahibi olan işçi konfederasyonuna ve bağlı sendikalara devir, teslim ve iade edilir.

“İstisnak edilen gayrimenkuller hakkında bu madde hükmü uygulanmaz.”

Bu kanunla birlikte DİSK ve bağı sendikalar, malvarlıklarına ve bankada biriken paralarına kavuştu. Ancak malları iade eden Yasanın birinci maddesinin son fıkrasına göre, örneğin, Genel-İş Sendikası'nın genel merkez olarak hazırladığı bina, Anayasa Mahkemesi'nde kaldı. DİSK ve bağı sendikaların malvarlığı, 59 milyon ABD dolarlık bölümü nakit olmak üzere, toplam 466 milyon doları buluyordu.

1991 VE SONRASINDA DİSK

1989 yılında Berlin Duvarı'nın çökmesiyle başlayan süreç, Demokratik Alman Cumhuriyeti ve ardından Güneydoğu Avrupa ülkelerindeki komünist parti iktidarlarını sona erdirdi. 1991 yılında da Sovyetler Birliği dağıldı. Türkiye'de ise gerek 12 Eylül Darbesi sonrasında sosyalist hareketler üzerinde uygulanan zulüm, gerek Sovyetler Birliği'nin çöküşü, sosyalist hareketleri ciddi biçimde zayıflattı.

1991 yılında yeniden açılan ve 1992 yılında malvarlığına kavuşan DİSK ve bağı sendikalar, ilk yıllarda "tek kutuplu dünya" olarak algılanan koşullarda tam bir ideolojik karmaşa içine girdi.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 31 Ocak 2021 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan sendika istatistiklerine göre, DİSK'e bağı sendikaların toplam üye sayısı 193.866 idi. Türkiye'de bu tarihte 16 milyondan fazla işçi vardı. Sendikalı işçilerin sayısıysa 2 milyon 69 bindi.

Resmi istatistiklere göre, DİSK'e bağı sendikalardan Lastik-İş'in 13.393 üyesi, Tekstil'in 12.037 üyesi, Sosyal-İş'in 10.173 üyesi, Birleşik Metal-İş'in 30.699 üyesi, Nakliyat-İş'in 4.595 üyesi, Genel-İş Sendikası'nın da 114.068 üyesi vardı. Gerçek üye sayılarına ulaşmak için, bu rakamların yaklaşık üçte ikisini almakta yarar vardır. DİSK'in diğer sendikalarının üye sayıları ise dikkate alınmayacak düzeydedir.

1991 yılında yeniden açılan DİSK'in çizgisi, politikaları ve gücü, 1967-1975 ve 1975-1980 dönemlerinin DİSK'inden çok farklıdır.